

Pienituloisuus ennen ja jälkeen asumiskustannuksia – alueellinen näkökulma

KATJA ILMARINEN & TIMO M. KAUPPINEN

Tulojen alueellinen vaihtelu on ollut tutkittu aihe suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa, mutta viime aikoina tutkimusta on ollut vähemmän. Tuomme tässä analyysissä päivitettyä tietoa tulojen ja pienituloisuuden alueellisesta vaihtelusta ja asumiskustannusten erojen merkityksestä alueellisille eroille.

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että tulonjako tasoittui koko maan tasolla hyvinvointivaltion rakennuskaudella 1960–1970-luvuilla ja kehitys jatkui tasaisena 1990-luvun lamaan saakka. Seutukunnittaiset erot tuloissa kasvoivat laman jälkeen, kun vientiteollisuus- ja teknologia- valtaiset alueet (Helsinki, Salo, Tampere ja Oulun seutu) elpyivät lamasta muita alueita nopeammin. Näillä alueilla tuottavuus kasvoi vahvasti, sen sijaan Itä-Suomi menetti asemaansa. Alueellisten tuloerojen kasvu täytti finanssikriisin jälkeen 2000-luvun lopulla. Tällä erää taantumasta toipuminen ei kasvattanut alue-eroja, vaan seutukuntien väliset erot tasoittuivat, kun matalimman tulotason seutukuntien tulot kasvoivat nopeammin kuin suurempituloisten. Kehityksen takana oli alueellisten palkkaerojen tasoittuminen, tulonsiirtojen osuuden kasvu tuloista sekä väestön muuttoliike suurimpiin keskuksiin. (Mäki-Franti 2016; Tuomaala 2016.) Suuralueittaisen vaihtelun lisäksi tuloissa on havaittu pysyväisluonteinen jako kaupunkien ja maaseudun välillä, kun tulotasoa on tarkasteltu kuntatyypeittäin: harvaan asutulla maaseudulla tulotaso on matalampi kuin kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla, ja tulotaso on puolestaan korkein pääkaupunkiseudulla (Niemi 2005; 2007).

Tutkimusta rahoitti Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvosto (päättönumero: 293103)

Pienituloisten kotitalouksien osuudet ovat perinteisesti olleet suurimmat maaseutukunnissa sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa; pienimmät ne ovat olleet puolestaan Etelä-Suomessa (Loikkanen & al. 2007; Niemelä 2007). Pienituloisuuden erot kunnan kaupunkimaisuuden mukaan tasoittuivat 1960-luvulta 1990-luvun lamaan saakka. Maaseudun ja pienten taajamien pienituloisuus pysyi 1990-laman jälkeen melko vakaana, mutta yleinen tuloköyhyyden kasvu kohdistui kaupunkimaisiin asuinseutuihin ja suuriin kaupunkeihin. Pienituloisuus yleistyi erityisesti suurissa yliopistokaupungeissa ja muissa suurissa keskuksissa, ja näiden alueiden köyhyysasteet nousivat maaseutukuntien kanssa samalle tasolle 2000-luvun alkupuolella. (Loikkanen & al. 2007; Niemelä 2008; Honkkila 2009.) Vuonna 2007 pienituloisuusaste oli kaupunkimaisissa ja taajaan asutussa kunnissa suunnilleen samalla tasolla, 14 prosenttia, ja maaseutumaisissa kunnissa 18 prosenttia (Honkkila 2009). Pienituloisuuden alueellista tarkastelua on tehty hyvin vähän 2010-luvulla, mutta Timo Kauppinen ja kumppaneiden (2015) mukaan vuonna 2011 pienituloiset painottuivat muuta väestöä enemmän pääkaupunkiseudun ulkopuolisiin yliopistokaupunkeihin, maaseudulle ja Itä- ja Pohjois-Suomeen.

Asumiskustannusten yhteys pienituloisuuteen

Toimeentulon tarkastelu tulojen pohjalta jättää huomioimatta kotitaloudelle kohdistuvat välttämättömät kustannukset. Tämän vuoksi toimeentulotarkasteluun on syytä ottaa mukaan asumis-

kustannukset, sillä ne ovat kotitalouksien suurin menoerä. Asumiskustannukset vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka paljon kotitalouksilla jää rahaa muuhun kulutukseen. Asumisen kustannukset lisäksi kohdistuvat eri tavoin eri väestöosiin ja alueisiin: asumiskustannusrasite on suurin yksin asuvilla ja pienituloisilla, jotka asuvat kaupungeissa (Kauppinen & al. 2015). Kotitalouksien asumiskustannusten osuus tuloista oli vuonna 2015 keskimäärin noin 15 prosenttia, ja asumismenojen (mukana asuntolainan lyhennykset ja rahoitusvastikkeet) osuus tuloista oli reilut 20 prosenttia (Tilastokeskus 2017a). Asumiskustannusten osuus tuloista on sitä suurempi, mitä vähemmän tuloja kotitaloudella on: alimpaan tulokymmenykseen kuuluvilla kotitalouksilla asumiskustannusten osuus tuloista oli noin 36 prosenttia. Pienituloisissa kotitalouksissa asuvilla asumismenojen osuus käytettävissä olevista tuloista oli lähes kaksinkertainen muihin kotitalouksiin verrattuna vuonna 2011. Erityisesti yksin asuvien pienituloisten tulotaso jää asumismenojen jälkeen alle kohtuullisen minimitoimeentulon tason. (Kauppinen & al. 2015.)

Asumiskustannuksissa on suurta alueellista vaihtelua, mikä vaikuttaa niin asumisen yksilöllisiin ratkaisuihin ja mahdollisuuksiin kuin laajemmin yhteiskuntaan, kuten työvoiman liikkuvuuteen (Kärkkäinen 2017). Alueiden välisiin tulo- ja tarkasteluihin tulisikin ottaa mukaan tarkastelua myös asumiskustannuksista. Erot asumiskustannuksissa ovat merkittävä yksittäinen osatekijä alueellisia elinkustannuseroja tarkasteltaessa, ja erot asumiskustannuksissa tasoittavat alueiden välisiä elintasoeroja. Asumiskustannukset ovat kaupunkimaisissa kunnissa korkeammat kuin maaseutumaisissa kunnissa, ja erot ovat suuret erityisesti verrattaessa pääkaupunkiseutua tai Uttamaata muuhun maahan. Asumiskustannusten osuus tuloista on korkein kaupunkimaisissa kunnissa. (Niemelä 2005; Mäki-Fränki 2016.) Suurista keskuksista asumiskustannusten osuus tuloista on ollut suurin Helsingissä (Lyytikäinen & Lönnqvist 2005). Eroja tasoittavat jonkin verran erot liikennemenoissa, mutta liikennemenojen erot alueiden välillä ovat euroissa mitaten pienempiä kuin asumismenojen erot (Honkkila & Okkonen 2009; Honkkila 2014).

Asumiskustannusten huomioiminen ei kuitenkaan aiempien tarkastelujen mukaan täysin poista kuntatyyppien välisiä eroja pienituloisuudessa. Ilari Keso (2003) ja Mikko Niemelä (2005)

selvittivät tätä kysymystä 2000-luvun alun osalta. Asumiskustannusten jälkeisen pienituloisuusasteen he mittasivat vähentämällä kotitalouksien tuloista asumiskustannukset ja laskemalla tämän jälkeen jäävistä tuloista pienituloisuusasteen samaan tapaan kuin ennen asumiskustannusten huomioon ottamista: kun tulot jäivät alle 50 prosenttiin (Keso 2003) tai alle 60 prosenttiin (Niemelä 2005) koko väestön mediaanitasosta, kotitalous oli pienituloinen. Pienituloisuusasteet kasvovat asumiskustannusten huomioimisen jälkeen kaikissa kuntatyypeissä, mutta muita kuntatyyppiä enemmän kaupunkimaisissa kunnissa. Pienituloisuus oli tällöin Keson mukaan edelleen vähäisintä pääkaupunkiseudulla ja yleisintä muissa kaupunkimaisissa kunnissa. Niemelä tarkasteli yhteyttä suuralueiden sisällä kuntatyypeittäin. Hänen tulostensa mukaan maaseutumaiset kunnat eivät asumiskustannusten huomioimisen jälkeen enää poikenneet yhtä selvästi pienituloisimpina, mikä johtui erityisesti kaupunkimaisten kuntien pienituloisuuden noususta. Pääkaupunkiseudun pienituloisuus oli myös hänen mukaansa asumiskustannusten jälkeen muuta maata vähäisempää. Suuralueista Pohjois- ja Itä-Suomessa pienituloisuus oli yleisintä asumiskustannusten huomioimisen jälkeen.

Asumiskustannusten hallintaperusteiden yhteys pienituloisuuteen

Asumiskustannusten osuus kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista vaihtelee eri asumismuodoissa. Tällä on merkityksensä alueelliseen tarkasteluun, sillä kaupungeissa vuokralla asuminen on yleistä, kun taas taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa asutaan kaupunkimaisissa kunnissa yleisemmin omassa asunnossa (Hirvonen & al. 2014). Pienituloiset kotitaloudet asuvat pääosin vuokralla ja omistusasuminen yleistyy tulojen kasvamisen myötä. Asumiskustannusten rasite on pienempi omistusasujilla, erityisesti velattomissa asunnoissa asuvilla, kuin vuokralla asuvilla (Ritakallio 2003; Deidda 2015). Vuokralla asuvista kotitalouksista asumiskustannusrasitteisia kotitalouksia oli 14,6 prosenttia vuonna 2015 ja omistusasunnoissa asuvista kotitalouksista 2,0 prosenttia (Tilastokeskus 2017a). Tässä asumiskustannusrasitteisuudella tarkoitetaan sitä, että asumiskustannusten osuus käytettävissä olevista rahatuloista on yli 40 prosenttia, kun asumistuet on vähennetty sekä tulois-

ta että asumiskustannuksista. Omistusasunnoissa asuvien asumismenot ovat kuitenkin vaihtelevammat kuin vuokralla asuvilla, sillä kotitaloudet ovat esimerkiksi eriasteisesti asunovelkaisia.

Niemelän (2005) mukaan vuokralla asuvien pienituloisuusriskit ovat ennen asumiskustannusten huomioon ottamista huomattavasti korkeammat kuin omistusasujilla riippumatta kunnan kaupunkimaisuudesta, ja asumiskustannusten huomioiminen kasvattaa erityisesti vuokralla asuvien pienituloisuusriskiä voimakkaasti. Maaseutumaisissa kunnissa sekä vuokralla että omistusasunnoissa asuvien pienituloisuus on muita kuntatyyppejä yleisempää, myös asumiskustannusten huomioon ottamisen jälkeen.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineistona käytimme Tilastokeskuksen tulonjakotilaston palveluaineistoa vuodelta 2014. Tulonjakotilasto on vuosittain laadittava otospohjainen tilasto, joka kuvaa kotitalouksien tulojen määrää ja muutosta, tulojen rakennetta sekä niiden jakautumista Suomessa. Perustiedot kootaan yhdistämällä kotitalouksilta haastattelemalla kerättyjä tietoja ja rekisteritietoja. Tilaston kohdeperusjoukon muodostavat Suomessa tilastovuoden lopussa (31.12.2014) vakinaisesti asuvat yksityiskotitaloudet eli niin sanottu kotitalousväestö. Vuoden 2014 tulonjakotilaston aineistoon hyväksytyjen kotitalouksien lukumäärä oli 10 726. Näissä kotitalouksissa oli kaikkiaan 26 433 henkilöä. (Tilastokeskus 2015.) Tuloksia laskettaessa aineisto painotettiin vastaamaan koko perusjoukkoa eli Suomen väestöä.

Havaintoyksikköinä tutkimuksessa ovat kotitaloudet. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan kotitalouden muodostavat ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä. Tuloja mitattiin kotitalouden ekvivalenteilla käytettävissä olevilla rahatulolla. Tuloihin laskettiin yhteen kotitalouden jäsenten saamat rahatulot (palkkatulot, yrittäjätulot, omaisuustulot ilman laskennallista asuntotuloa ja saadut tulonsiirrot ilman asuntotuloa toiselta kotitaloudelta), ja vähennettiin tästä maksetut tulonsiirrot (mukaan lukien kotitalouksien väliset maksetut tulonsiirrot ja luovutusvoitoista maksetut verot vähennettynä). Tuloissa ovat siis mukana myös asumiskustannusten maksamiseen saadut tuet, kuten asumistuki ja toimeentulotuki.

Tutkimuksessa käytetään niin sanottua OECD:n muunnettua ekvivalenssiskaalaa, jonka avulla erisuuruisten kotitalouksien tulot ja menot pyritään saamaan keskenään verrattaviksi. Skaalauksen tarkoituksena on ottaa huomioon erisuuruisten kotitalouksien kulutuksessa olevat mittakaavaedut. Kotitalouden käytettävissä olevat tulot lasketaan ensin yhteen, minkä jälkeen ne jaetaan kotitalouden kulutusyksiköiden määrällä. Kulutusyksiköiden käytöllä otetaan huomioon kotitalouden koko ja ikärakenne: ensimmäinen aikuinen vastaa yhtä kulutusyksikköä, muut 14 vuotta täyttäneet vastaavat 0,5 kulutusyksikköä ja alle 14-vuotiaat 0,3 kulutusyksikköä. Täten esimerkiksi kahden aikuisen kotitalous vastaa 1,5 kulutusyksikköä ja kahden aikuisen ja kahden alle 14-vuotiaan lapsen perhe 2,1 kulutusyksikköä.

Pienituloisuus määriteltiin suhteuttamalla kotitalouden ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot koko väestön keskimääräisiin ekvivalentteihin tuloihin. Pienituloiseksi katsottiin kotitalous, jonka ekvivalentit käytettävissä olevat rahatulot olivat alle 60 prosenttia koko väestön mediaaniarvosta. Määrittäminen tehtiin erikseen ennen ja jälkeen asumiskustannusten huomioimista. Asumiskustannusten jälkeinen pienituloisuus laskettiin siis siten, että kotitalouden tuloista vähennettiin asumiskustannukset ja pienituloisiksi asumiskustannusten jälkeen määrittyivät ne, joiden kotitalouden jäljelle jääneet tulot olivat alle 60 prosenttia näin muodostetun tulomuuttujan mediaaniarvosta väestössä.

Asumiskustannusten laskemiseen on käytössä erilaisia tapoja. Sovellamme tässä muun muassa Tilastokeskuksen ja Eurostatin käyttämää laskutapaa, jossa asumiskustannuksiin sisältyvät vuokran tai hoitovastikkeen lisäksi muut kotitalouden varsinaisen asunnon kuukausittaiset käyttömenot, asuntolainan korot ja kiinteistövero. Asuntolainan lyhennykset ja rahoitusvastikkeet eivät ole kustannuksissa mukana, sillä niissä on rahamenon lisäksi kyse myös varallisuuden kartuttamisesta. Emme myöskään ota huomioon laskennallisia kustannuksia kuten niin sanottua asuntosijoituksen vaihtoehtokustannusta, jonka voidaan laskennallisesti katsoa syntyvän omistusasujan sijoitessa pääomaansa asuntoon eikä vaihtoehtoihin sijoitusmuotoihin (ks. esim. Lyytikäinen & Lönnqvist 2005).

Käytämme kahta aluejakoa. Ensinnäkin suuraluejakoa NUTS2-12, joka jakaa Suomen viiteen alueeseen: Helsinki–Uusimaa, Etelä-Suomi, Län-

si-Suomi, Pohjois- ja Itä-Suomi sekä Ahvenanmaa. Toiseksi käytämme kuntatyyppittelyä, jossa kunnat on jaettu viiteen ryhmään niiden kaupunkimaisuuden asteen mukaan. Tämän jaon lähtökohdaksi käytettiin tulonjakotilastossa olevaa ”Suuret aluekeskukset” -jakoa: Helsinki ja muu pääkaupunkiseutu, muut suuret yliopistokaupungit (Jyväskylä, Kuopio, Oulu, Tampere, Turku), muut suuret keskukset (Hämeenlinna, Joensuu, Kotka, Lahti, Lappeenranta, Pori, Vaasa) sekä muut kunnat. Tämän jälkeen muut suuret yliopistokaupungit ja muut suuret keskukset yhdistettiin ryhmäksi ”suuret keskukset”, jotta havaintoja olisi riittävästi kaikissa luokissa. Lisäksi ”muut kunnat” jaettiin Tilastokeskuksen kuntaryhmitelmän mukaan ryhmiin (muut) kaupunkimaiset, taajaan asutut sekä maaseutumaiset kunnat. Tämä tilastollisen kuntaryhmitelmän luokittelu on varsin karkea etenkin maaseutumaisempien kuntatyyppien osalta. Kaupungin ja maaseudun raja on liukuva ja saman kunnan alueella on tyypillisesti sekä kaupunkimaisia että maaseutumaisia alueita (ks. lisää Helminen & al. 2013). Pyrimme ottamaan huomioon maaseudun erilaisuuden eri puolilla Suomea käyttämällä myös suuraluejakoa.

Asunnon hallintaperuste -muuttujan lähtökohdaksi käytettiin tulonjakotilastossa olevia ”Asunnon hallintaperuste”- ja ”Vuokra-asunnon hallintaperuste” -muuttujia. Omassa asunnossa asuvat

jaettiin edelleen velattomiin ja velkaihin omistusasuntoihin sen mukaan, oliko kotitaloudella asuntolainaa. Vuokralla asuvat jaettiin neljään ryhmään vuokra-asunnon tyyppien mukaan: vapailta markkinoilta vuokrattuihin asuntoihin, kunnan vuokra-asuntoihin, yleishyödyllisiltä yhteisöiltä vuokrattuihin asuntoihin ja opiskelija-asuntoihin. Viimeiseen ryhmään ”muut” sisältyvät muun muassa työsuhde- ja palvelutaloasunnot, asumisoikeusasunnot ja käypää vuokraa halvemmalla vuokratut asunnot.

Tekstissä esiin ottamamme erot esimerkiksi kuntatyyppien välillä perustuvat tilastollisesti merkitseviin eroihin.

Tulokset

Kotitalouksien käytettävissä olevat rahatulot ja pienituloisuus

Kotitalouksien ekvivalentit käytössä olevat rahatulot olivat pääkaupunkiseudulla noin 2 200 euroa kuukaudessa kulutusyksikköä kohden, kun muissa kaupunkityypeissä ja muualla Suomessa tulot jäivät 1 700–1 900 euroon (taulukko 1). Suuraluejaon mukaan tarkasteltaessa havaitaan, että maaseutumaisien kuntien matalampi tulotaso näyttäisi liittyvän erityisesti Länsi- sekä Pohjois- ja Itä-Suomeen, sillä Etelä-Suomessa maaseutu-

Taulukko 1. Kotitalouksien käytettävissä olevat ekvivalentit rahatulot, asumiskustannukset ja pienituloisuusasteet ennen asumiskustannuksia ja asumiskustannusten jälkeen kunnan kaupunkimaisuuden mukaan

	Käytettävissä olevat rahatulot, €/kul.yks./kk, mediaani	Pienituloisia kotitalouksia, %	Asumiskustannukset €/kul.yks./kk, mediaani	Kustannusten tulo-osuus, %	Pienituloisuus asumiskustannusten jälkeen, %	Kustannusten vaikutus pienituloisuusasteeseen, %-yksikköä	Kotitalouksien lkm (alkup. otos, painottamaton)
Pääkaupunkiseutu	2 242	11	406	18	24	13	1 882
Suuret keskukset	1 733	21	336	19	33	11	2 524
Muut kaupunkimaiset kunnat	1 886	15	293	16	25	10	2 530
Taajaan asutut kunnat	1 814	17	262	14	25	8	1 826
Maaseutumaiset kunnat	1 733	21	225	13	26	5	1 964
Kaikki	1 873	17	308	16	27	10	10 726

maisten kuntien tulotaso on samaa suuruusluokkaa kaupunkimaisten ja taajaan asuttujen kuntien kanssa. Sen sijaan suurten keskusten matala tulotaso vallitsee läpi maan. (Taulukko 2.)

Koko maata tarkasteltaessa (taulukko 1) pienituloisia kotitalouksia oli vähiten pääkaupunkiseudulla, 11 prosenttia, kun taas suurissa keskuksissa ja maaseutumaisissa kunnissa pienituloisia kotitalouksia oli eniten, 21 prosenttia kotitalouksista. Väliin sijoittuvat kaupunkimaaiset ja taajaan asutut kunnat, joissa pienituloisia kotitalouksia oli 15 ja 17 prosenttia kaikista kotitalouksista. Länsi- sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa pienituloisten kotitalouksien osuus on noin kaksinkertainen verrattuna Helsinkiin ja Uuteenmaahan (taulukko 2). Maaseutumaisissa kunnissa yli 64-vuotiaiden määrä on suuri pienituloisten joukossa, ja yli 64-vuotiaiden poistaminen aineistosta laskee maaseutumaisien kuntien pienituloisuusastetta viisi prosenttiyksikköä. Muissa kuntatyypeissä iäkkäiden poistaminen aineistosta vaikutti pienituloisten määrään vähemmän.

Välivaiheena ennen täysimääräistä asumiskustannusten huomioon ottamista laskimme kotitalouksien käytettävissä olevat rahatulot ilman asumistukia (tuloksia ei taulukossa). Asumiskustannukset siis vähennettiin tässä vaiheessa tuloista vain siltä osin kuin ne katettiin asumistuella. Tällöin pienituloisuusasteet olivat pääkaupunkiseudulla ja suurissa keskuksissa kuusi prosenttiyksikköä korkeammat kuin asumistukien kanssa, muissa kaupunkimaisissa kunnissa neljä prosenttiyksikköä ja taajaan asutuissa sekä maaseutumaisissa kunnissa kaksi prosenttiyksikköä korkeammat. Tulokset osoittavat, että mikäli pienituloisuuden alueellisia eroja mitataan tavanomaiseen tapaan käytettävissä oleviin rahatuloihin perustuen, pääkaupunkiseudun muuta maata vähäisempänä näyttäytyvä pienituloisuus johtuu osittain kotitalouksien suuremmasta asumistukien määrästä. Ero muihin kuntatyyppeihin ei kuitenkaan vielä selity tällä tekijällä.

Pienituloisuus asumiskustannusten jälkeen kuntatyypin mukaan

Asumiskustannukset olivat suurimmat pääkaupunkiseudulla, keskimäärin noin 400 euroa kuukaudessa kulutusyksikköä kohti (taulukko 1). Ne ovat sitä pienemmät, mitä maaseutumaisemmasta kuntatyypistä on kyse. Pienimmillään asumiskustannukset – sekä niiden osuus tuloista – olivat maaseutumaisissa kunnissa, keskimäärin runsaat

200 euroa kuukaudessa kulutusyksikköä kohti.

Asumiskustannusten huomioon ottaminen nosti vastaavasti pienituloisten osuutta eniten pääkaupunkiseudulla ja sitä vähemmän, mitä maaseutumaisemmasta kuntatyypistä on kyse. Asumiskustannusten huomioon ottaminen tasoitti näin ollen kuntatyyppien välisiä eroja pienituloisuudessa: tässä tilanteessa kaikissa kuntatyypeissä noin neljäsosa kotitalouksista oli pienituloisia lukuun ottamatta suuria keskuksia, joissa asumiskustannusten jälkeen kolmasosa kotitalouksista määrittyi pienituloisiksi.

Pienituloisuudessa ei ole suuralueiden sisäistä vaihtelua kuntatyyppien mukaan ennen asumiskustannusten huomioimista. Asumiskustannusten huomioon ottaminen kuitenkin muuttaa tilannetta: asumiskustannusten jälkeinen korkea pienituloisten osuus suurissa keskuksissa liittyy nimenomaan Etelä- ja Länsi-Suomeen; Pohjois- ja Itä-Suomessa suuret keskuksiset eivät erotu samaan tapaan. (Taulukko 2.)

Asumiskustannusten jälkeinen pienituloisuus hallintaperusteiden ja kuntatyyppien mukaan

Yksi mahdollinen syy kuntatyyppien välisten erojen tasoittumiseen asumiskustannusten huomioon ottamisen jälkeen voi olla, että kuntatyypit eroavat asuntojen hallintaperusteiden jakaumiltaan, ja toisaalta asumiskustannukset ovat yhteydessä asunnon hallintaperusteeseen. Tämän vuoksi on hyvä verrata pienituloisuutta kuntatyypeittäin myös erikseen kussakin hallintaperusteessa. Tämä mahdollistaa myös huomion kohdistamisen nimenomaan vuokra-asuntoihin, joissa enemmistö työikäisistä pienituloisista asuu (Kauppinen & al. 2015).

Pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta vuokrala-asuvista kotitalouksista noin kolmasosa tai useampi oli pienituloisia jo ennen asumiskustannusten huomioon ottamista (taulukko 3). Pääkaupunkiseudun vuokrala-asujien vähäisempi pienituloisuus kuvastaa ylipäättään korkeampaa tulotasoa pääkaupunkiseudulla – mikä näkyy myös omistusasujilla – ja vuokrala-asumisen suurempaa yleisyyttä. Asumiskustannusten huomioiminen nosti vuokralaisten pienituloisuusasteita huomattavasti, noin 20–30 prosenttiyksikköä. Tällöin vuokralaiskotitalouksista pääosin noin 60–70 prosenttia oli pienituloisia, pääkaupunkiseudulla taas jäädään muita alemmalle noin 40–50 prosentin tasolle.

Taulukko 2. Kotitalouksien käytettävissä olevat ekvivalentit rahatulot, asumiskustannukset ja pienituloisuusasteet ennen asumiskustannuksia ja asumiskustannusten jälkeen suuralueittain ja kunnan kaupunkimaisuuden mukaan

	Käytettävissä olevat rahatulot, €/kul.yks./kk, mediaani	Pienituloisia kotitalouksia, %	Asumiskustannukset, €/kul.yks./kk, mediaani	Pienituloisia kotitalouksia asumiskustannusten jälkeen, %	Kotitalouksien lkm (alkup. otos, painotamaton)
Hki-Uusimaa	2 176	11	375	23	2 806
Pääkaupunkiseutu	2 242	11	406	24	1 882
Kaupunkimaiset kunnat	2 069	12	319	23	569
Taajaan asutut kunnat	2 011	10	312	21	295
Etelä-Suomi	1 786	17	293	27	2 334
Suuret keskukset	1 734	20	323	33	911
Kaupunkimaiset kunnat	1 803	14	301	23	661
Taajaan asutut kunnat	1 865	13	268	23	362
Maaseutumaiset kunnat	1 866	18	226	21	400
Länsi-Suomi	1 793	20	285	29	2 819
Suuret keskukset	1 736	23	353	34	948
Kaupunkimaiset kunnat	1 905	15	272	23	563
Taajaan asutut kunnat	1 807	21	258	27	692
Maaseutumaiset kunnat	1 712	20	212	25	616
Pohjois- ja Itä-Suomi	1 733	22	271	30	2 636
Suuret keskukset	1 707	22	315	33	665
Kaupunkimaiset kunnat	1 797	20	283	29	684
Taajaan asutut kunnat	1 733	20	236	28	477
Maaseutumaiset kunnat	1 655	24	224	29	810

Huom. Maaseutumaisten kuntien tuloksia ei esitetä Hki-Uusimaan suuralueen osalta pienen tapausmäärän vuoksi.

Verrattaessa erityyppisiä vuokra-asuntoja nähdään, että kaupungeissa asumiskustannusten huomioon ottaminen nosti pienituloisuusastetta eniten kuntien vuokra-asunnoissa. Taulukosta 3 nähdään toisaalta, että asumiskustannukset olivat näissä pienemmät tai samalla tasolla kuin markkinavuokra-asunnoissa. Suurempi pienituloisuuden kasvu johtuu siitä, että kuntien vuokralaisilla tulot olivat kaupungeissa markkinavuokra-asuntojen asukkaita pienemmät myös siinä joukossa, joka ei ennen asumiskustannusten huomioon ottamista määritetty pienituloisiksi. Taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa, joissa kuntien vuokralaiset eivät tässä tilanteessa eronneet markkinavuokra-asuntojen vuokralaisista tulo- tasoltaan, asumiskustannusten huomioon ottaminen lisäsi pienituloisuutta selvemmin markkinavuokra-asunnoissa.

Yleishyödyllisten yhteisöjen vuokra-asuntoja tarkastellaan tässä vain suurimpien kaupunki-

en osalta, koska ne ovat muualla harvinaisia. Asumiskustannukset ovat näissä asunnoissa samalla tasolla tai korkeammat kuin vapaiden markkinoiden vuokra-asunnoissa, mikä näkyy siinä, että asumiskustannusten vaikutus pienituloisuuteen on suuri: pienituloisuusaste nousee noin 30–40 prosenttiyksikköä. Opiskelija-asunnoissa asuvista taas noin puolet oli pienituloisia ennen asumiskustannusten huomioimista (ei näytetä taulukossa). Asumisen kustannukset nostivat heidän pienituloisuuttaan pääkaupunkiseudulla ja suurissa keskuksissa vajaat 20 prosenttiyksikköä.

Omistusasunnoissa asuvilla pienituloisuus oli harvinaisempaa kuin vuokra-asunnoissa asuvilla asuinalueen kaupunkimaisuudesta riippumatta ja asumiskustannusten vaikutus pienituloisuuteen oli pieni. Asuntovelallisten omistusasujien joukossa pienituloisten kotitalouksien osuus jää pääsääntöisesti alle kymmenekseen kaikista kotitalouksista, myös asumiskustannusten huomioon ottami-

sen jälkeen. Velattomissa omistusasunnoissa asuvista kotitalouksista alle viidennes oli pienituloisia asumiskustannusten huomioimisen jälkeen, lukuun ottamatta maaseutukuntia, joissa pienituloisia oli noin neljäsos. Maaseutukuntien velattomissa omistusasunnoissa asuvissa pienituloisissa on paljon iäkkäitä, sillä pienituloisten määrä laski 16 prosenttiin, kun tarkasteltiin alle 65-vuotiaita (tuloksia ei taulukossa). Asumiskustannusten jälkeinen pienituloisuus näyttää kasvavan siirryttä-

essä kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin kuntiin, kun tarkastellaan omistusasunnoissa asuvia. (Taulukko 3.)

Tiivistyksenä taulukosta 3 voidaan sanoa, että taulukossa vertailluissa hallintaperusteissa (muissa paitsi kuntien vuokra-asunnoissa) asumiskustannusten jälkeinen pienituloisuus on pienintä pääkaupunkiseudulla ja suurinta maaseutumaisissa kunnissa. Kyse on siis melko suoraviivaisesta pienituloisuuden yleistymisestä maaseutumaisuus-

*Taulukko 3. Kotitalouksien käytettävissä olevat ekvivalentit rahatulot, asumiskustannukset ja pienituloisuusasteet ennen asumiskustannuksia ja asumiskustannusten jälkeen asunnon hallintaperusteen ja kunnan kaupunkimaisuuden mukaan**

Hallintaperuste	Käytössä olevat rahatulot, €/kul.yks./kk, mediaani	Pienituloisia kotitalouksia, %	Asumiskustannukset, €/kul.yks./kk, mediaani	Pienituloisia kotitalouksia asumiskustannusten jälkeen, %	Kustannusten vaikutus pienituloisuusteeseen, %-yksikköä	Hallintaperusteen osuus, % alueen kotitalouksista
Pääkaupunkiseutu						
Omistus, velaton	2 515	8	251	11	3	26
Omistus, velkaa	2 896	2	318	4	2	28
Vuokra markkinoilta	1 970	15	670	37	22	17
Vuokra kunnalta	1 568	16	526	50	34	12
Vuokra yleishyöd.yhd.	1 700	16	649	49	33	6
Suuret keskukset						
Omistus, velaton	1 870	15	216	16	1	28
Omistus, velkaa	2 361	4	261	5	1	29
Vuokra markkinoilta	1 365	37	496	58	21	21
Vuokra kunnalta	1 267	41	469	73	32	7
Vuokra yleishyöd.yhd.	1 366	24	553	64	40	5
Muut kaupunkimaiset kunnat						
Omistus, velaton	1 847	13	223	16	3	35
Omistus, velkaa	2 270	4	272	6	2	37
Vuokra markkinoilta	1 354	38	472	61	23	12
Vuokra kunnalta	1 333	35	469	69	34	8
Taajaan asutut kunnat						
Omistus, velaton	1 783	16	196	19	3	40
Omistus, velkaa	2 181	7	249	9	2	36
Vuokra markkinoilta	1 370	31	475	62	31	9
Vuokra kunnalta	1 264	38	456	60	22	7
Maaseutumaiset kunnat						
Omistus, velaton	1 684	22	187	24	2	49
Omistus, velkaa	2 145	7	233	11	4	31
Vuokra markkinoilta	1 269	44	411	70	26	6
Vuokra kunnalta	1 394	34	417	53	19	8

*Tiedot esitetään taulukossa vain niistä hallintamuodoista, joiden osuus ko. kuntatyyppin kotitalouksista on vähintään viisi prosenttia.

den mukaan. Taulukoissa 1 ja 2 havaittua suurten keskusten suurempaa asumiskustannusten jälkeistä pienituloisuutta ei juurikaan havaita yksittäisiä hallintaperusteita tarkasteltaessa. Ainoastaan kuntien vuokra-asunnoissa asuvilla asumiskustannusten jälkeinen pienituloisuus näyttää erityisen suurelta suurissa keskuksissa, joissa se eroaa lähinnä pääkaupunkiseudusta ja maaseutumaisista kunnista. Suurten keskusten poikkeavuus maaseutumaisempiin kuntatyyppeihin nähden näkyy selvemmin siinä, että viitisen prosenttia suurten keskusten kotitalouksista asuu opiskelija-asunnoissa, joissa pienituloisuus on suurta sekä ennen että jälkeen asumiskustannuksia. Tämä erottaa suuria keskuksia siitä maaseutumaisemmista kuntatyypeistä, joissa ei juurikaan ole opiskelija-asuntoja.

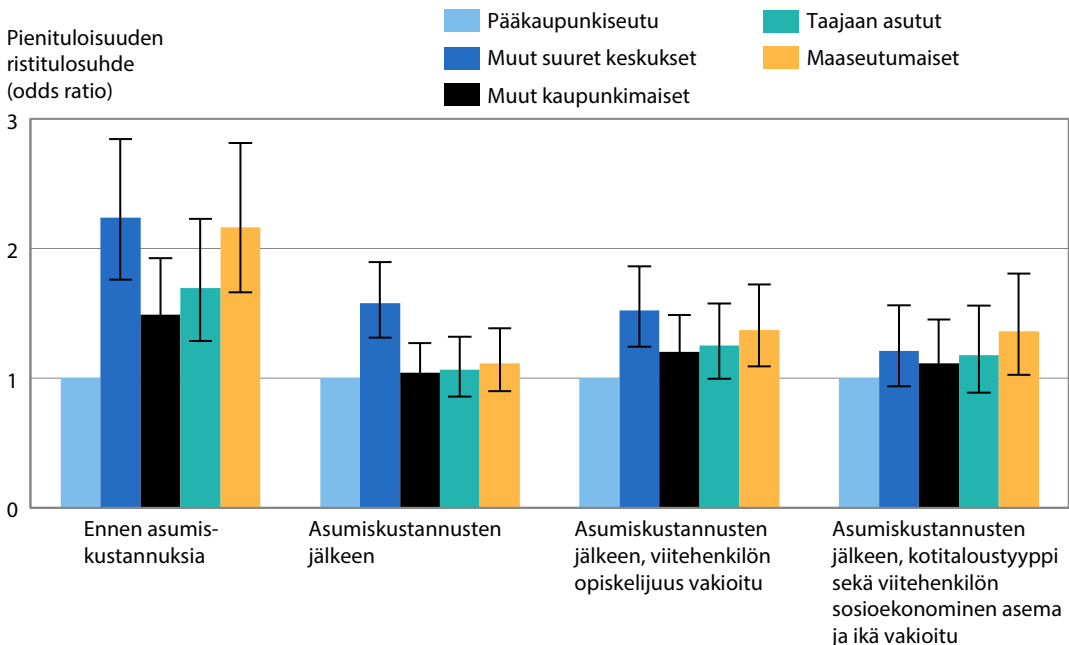
Kotitalouksien sosiodemografiset erot selittävät kuntatyyppien välisiä eroja

Selvitimme tarkemmin opiskelijoiden merkitystä suurten keskusten poikkeavuuden selittäjänä logistisen regressioanalyysin avulla, ja samalla selvitimme myös yleisemmin väestön sosiodemografisten erojen merkitystä. Opiskelijoiden pienituloisuus on luonteeltaan oletettavasti tilapäisempää kuin muilla pienituloisilla, heidän asumisjärjestelynsä saattavat olla poikkeavat, ja opiskelijat pai-

nottuvat suurimpiin kaupunkeihin. Siksi suurten keskusten erot kuntatyyppeihin, joissa asuu vähemmän opiskelijoita, voivat liittyä opiskelijäväestöön. Muiden sosiodemografisten tekijöiden vakioinnilla osoitamme yleisemmin väestörakenteen erojen merkityksen kuntatyyppien välisten erojen selittämisessä.

Tulokset ovat kuviossa 1. Siinä esitetään pienituloisuuden niin sanottuja ristituloosuhteita (odds ratio). Ne kuvaavat pienituloisuuden yleisyyttä siten, että vertailuluokkana olevaa pääkaupunkiseutua suuremmat eli yli yhden olevat arvot viittaavat yleisempään pienituloisuuteen kuin pääkaupunkiseudulla. Kuvioon on merkitty myös kertoimien 95 prosentin luottamusvälit. Kuntatyyppi ei poikkea pääkaupunkiseudusta, mikäli kyseisen kuntatyyppin luottamusväli sisältää pääkaupunkiseudun tason.

Tarkastelimme ensin mallia, jossa selitettävänä oli pienituloisuus ennen asumiskustannusten huomioon ottamista. Kuten taulukosta 1 jo nähtiin, tällöin päätuloksena on, että pääkaupunkiseudulla pienituloisuus on muuta maata vähäisempää. Seuraavissa malleissa selitettävänä on pienituloisuus asumiskustannusten huomioon ottamisen jälkeen. Tällöin nähdään aluksi suurten keskusten poikkeavuus muista kuntatyypeistä, jotka puolestaan ovat keskenään samalla tasolla. Seuraavaksi

Kuvio 1. Kuntatyyppien yhteys pienituloisuuteen ennen ja jälkeen asumiskustannuksia ja taustatekijöiden vakiointia.

nähdään, että otettaessa huomioon kotitalouksien viitehenkilöiden opiskelija-status suuret keskuks-
set eivät enää eroa merkittävästi niitä maaseutu-
maisemmista kuntatyypeistä. Taulukoiden 1 ja 2
havainnoissa suurten keskusten poikkeavuudesta
on siis kyse ainakin opiskelijoiden suuremmasta
osuudesta verrattuna maaseutumaisempiin kun-
tiin. Kuvion lopussa esitetään vielä tulos mallis-
ta, jossa on vakioitu sosioekonominen asema kat-
tavammin ja lisäksi myös kotitaloustyyppi ja vii-
tehenkilön ikä.¹ Nämä tekijät auttavat selittämään
suurten keskusten suurempaa asumiskustannusten
jälkeistä pienituloisuutta verrattuna pääkaupunki-
seutuun: suurissa keskuksissa suurempi osa väes-
töstä kuuluu pienituloisiin väestöryhmiin. Tässä
mallissa ainoa merkitsevä ero kuntatyyppien vä-
lillä on maaseutumaisien kuntien suurempi pie-
nituloisuus pääkaupunkiseutuun verrattuna. Tä-
mäkin ero saattaisi selittyä, jos otettaisiin huomi-
oon myös kotitalouden muiden jäsenten tietoja
tai jos viitehenkilön työmarkkinatilanne mitattai-
siin tarkemmin.

Yhteenveto

Tutkimuksemme ensimmäinen tavoite oli esit-
tää ajantasainen tilanne alueellisista tulotasoin-
sta ja pienituloisuudesta lähestyen asiaa erityisesti kau-
punki–maaseutu-näkökulmasta, jota on viimeai-
kaisissa tutkimuksissa käsitelty vain vähän. Tulos-
temme mukaan käytettävissä olevat rahatulot ovat
matalimmat maaseutumaisissa kunnissa, kun taas
pääkaupunkiseudun tulotaso on korkein. Pääkau-
punkiseudun ulkopuoliset suuret keskuks-
set niin ikään näyttävät matalan tulotason alueina tut-
kimuksessamme. Maaseutumaisien kuntien ma-
tala tulotaso ilmenee erityisesti muualla kuin Ete-
lä-Suomessa.

Maaseutumaisien kuntien tulotaso oli matalin
kautta Suomen vielä 2000-luvun alussa (Nieme-
lä 2005), joten tulotasossa näyttää tapahtuneen
hienoista tasoittumista kuntatyyppien välillä ete-
läisessä Suomessa. Maaseutumaisissa kunnissa on
paljon iäkkäitä eläkkeensaajia, ja alueen väestöra-

kenne osin selittää matalat tulot. Alueiden ikära-
kenteen tai kotitaloustyyppirakenteen erilaisuus ei
kuitenkaan kokonaan selitä tuloeroja, vaan maa-
seutumaisien kuntien kotitaloudet ovat kaiken
kaikkiaan pienempituloisia. Tulostemme mukaan
maaseutumaisissa kunnissa joka viides kotitalous
on pienituloinen.

Päätavoitteemme oli selvittää, kuinka asumis-
kustannusten huomioon ottaminen vaikuttaa ku-
vaan pienituloisuuden alueellisista ja kuntatyy-
pin mukaisista eroista. Tulostemme oli, että asu-
miskustannusten huomioiminen nostaa pienitu-
loisuutta kaikkialla, mutta eniten pääkaupunki-
seudulla. Asumiskustannusten vaikutus pienitu-
loisuusasteeseen on sitä pienempi, mitä maaseu-
tumaisemmasta kunnasta on kyse, mikä vastaa ai-
empia havaintoja. Asumiskustannukset tasoittavat
siten alueiden välisiä elintasoroja ja kaventavat
pienituloisuuden alueellisia eroja (ks. myös Mä-
ki-Fränti 2016). Erot kuntatyyppien välillä näyt-
tävät kaventuvan aiempaa voimakkaammin, sil-
lä Niemelän (2005) ja Keson (2003) tutkimuksis-
ta poiketen pääkaupunkiseudun pienituloisuusaste
kohosi asumiskustannusten seurauksena samal-
le tasolle muiden kuntatyyppien kanssa (pl. suu-
ret keskuks-
set).

Pääkaupunkiseudun ulkopuolisissa suurissa
keskuksissa pienituloisuus on yleisintä niin en-
nen asumiskustannuksia kuin asumiskustannus-
ten huomioimisen jälkeen. Suuraluetasolla tar-
kasteltaessa ilmiö liittyy erityisesti Etelä- ja Länsi-
Suomeen. Pohjois- ja Itä-Suomessa myös muiden
kaupunkimaisten kuntien pienituloisuusasteet
ovat korkeita, joten suuret keskuks-
set eivät poik-
kea vastaavaan tapaan. Suurten keskusten maa-
seutumaisempia kuntatyyppisiä yleisempi pienitu-
loisuus liittyy tulostemme mukaan etenkin näi-
den suurempaan opiskelijaväestöön. Pääkaupun-
kiseutuun nähden suurempaa pienituloisuutta se-
littävät muut erot väestön sosioekonomisessa ra-
kenteessa.

Asumiskustannusten merkityksen tarkastelu
asunnon hallintasuhteesta irrallaan peittää mer-
kittävän eron omistusasunnoissa ja vuokralla asu-
vien kotitalouksien pienituloisuusriskeissä. Kuten
muun muassa Keso (2003) on aiemmin osoitta-
nut, vuokralla asuvien kotitalouksien köyhyysas-
te on sekä ennen että jälkeen asumiskustannuk-
sia huomattavasti korkeampi kuin muilla kotitalo-
ustyypeillä. Havaintojemme mukaan asumiskus-
tannusten huomioon ottaminen muuttaa hyvin
vähän omistusasujien pienituloisuusastetta mutta

¹ Sosioekonomisen aseman mittarissa on tietoja myös
pääasiallisesta toiminnasta. Sen luokat ovat 1) työnteki-
jät ja yrittäjät, 2) ylemmät toimihenkilöt, 3) alemmat toi-
mihenkilöt, 4) työntekijät, 5) opiskelijat, 6) eläkeläiset, 7)
omaa kotitaloutta hoitavat ja 8) pitkäaikaistyöttömät. Ko-
titaloustyyppien luokat ovat 1) yksin asuvat, 2) lapsettomat
parit, 3) kaksi aikuista ja lapsia, 4) yksi aikuinen ja lapsia
sekä 5) muu.

nostaa huomattavasti vuokralla asuvien pienituloisuutta. Verrattaessa tuloksia Keson (2003) ja Niemelän (2005) tutkimuksiin näyttää siltä, että erityisesti vuokralla asuvat kotitaloudet määrittyvät pienituloisiksi aiempaa useammin, joskin tuloksia on tulkittava varoen tutkimusten menetelmällisistä eroista johtuen. Keso (2003) totesi asumismenojen jälkeisen köyhyyden olleen vuonna 2000 entistä enemmän vuokralla asuvien ongelma, ja kehitys näyttää samansuuntaiselta myös tämän jälkeisinä vuosina. Vastaava kehitys näkyy myös suuren asumiskustannusrasitteen yleistymisellä nimenomaan vuokra-asujilla vuoden 2008 taantumän jälkeisinä vuosina (Tilastokeskus 2017a).

Alueiden väliset tulotaseroerot ovat kaventuneet Suomessa pitkällä aikavälillä, vaikkakin suhdanteiden vaihtelut ovat värittäneet kehitystä. Kun 1990-luvun lama ja siitä toipuminen kasvattivat alueiden välisiä tuloeroja, vuoden 2008 laman jälkeinen aika on ollut tuloerojen tasoittumisen aikaa (Mäki-Franti 2016; Tuomaala 2016). Asuntojen vuokrat ovat toisaalta kasvaneet viime vuosina kuluttajahintoja nopeammin ja pääkaupunkiseudulla muuta maata nopeammin (Tilastokeskus

2017b). Myös kulutustutkimuksessa on havaittu Helsingin–Uudenmaan muuta maata suuremman kotitalouksien kulutustason liittyvän enenevästi juuri asumismenojen eroihin (Honkkila 2014). Teemu Lyytikäistä ja Henrik Lönnqvistiä (2005) mukaillen voidaan todeta, että pienituloisten kotitalouksien tilanne on erityisen hankala kalliin asumisen alueilla. Esimerkiksi toimeentulotukeen joudutaan turvautumaan suurissa kaupungeissa muuta maata useammin juuri korkeiden asumiskustannusten vuoksi (ks. Niemelä 2008).

Tilanteessa, jossa tuloerojen muutokset ovat pieniä mutta asumiskustannusten eriytyminen jatkuu, kotitalouksien taloudellisten tilanteiden eriytyminen seuranta pelkkiin tulotietoihin perustuen voi antaa puutteellisen kuvan. Erityisesti alueiden ja hallintaperusteiden väliset erot asumiskustannuksissa ja niiden kehityksessä olisi syytä ottaa huomioon arvioitaessa yleisempää eriarvoisuuskehitystä. Muun muassa Isossa-Britanniassa onkin ollut tapana julkaista virallisia tilastoja köyhyydestä sekä ennen että jälkeen asumiskustannuksia (Keso 2003; McGuinness 2016).

KIRJALLISUUS

Helminen, Ville & Nurmio, Kimmo & Rehunen, Antti & Ristimäki, Mika & Oinonen, Kari & Tiitu, Marja & Kotavaara, Ossi & Antikainen, Harri & Rusanen, Jarmo: Kaupungin-maaseudun alueluokitus. Paikkatietomuotoisen alueluokituksen muodostamisperiaatteet. Helsinki: Suomen ympäristökeskus SYKE, 2013.

Hirvonen, Jukka & Kurlin, Ari & Partanen, Etta & Tikkanen, Paavo: Näkökulmia ara-vuokra-asumiseen. Selvitys ara-vuokra-asuntojen asukasrakenteesta ja asukasvalinnasta ara-aso-asuntoihin. Ympäristöministeriön raportteja 15/2014. Helsinki: Ympäristöministeriö, 2014.

Honkkila, Juha: Pienituloisuus on lisääntynyt sekä maalla että kaupungissa. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 2/2009.

Honkkila, Juha & Okkonen, Kaisa-Mari: Pääkaupunkilaiset kuluttavat eniten. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 2/2009.

Honkkila, Juha: Asumisen kalleus pääkaupunkiseudulla selittää alueellisia kulutuseroja. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 4/2014.

Deidda, Manuela: Economic Hardship, Housing Cost Burden and Tenure Status: Evidence from EU-SILC. *Journal of Family Economics* 36 (2015):

531–556.

Kauppinen, Timo & Hannikainen-Ingman, Katri & Sallila, Seppo & Viitanen, Veera: Pienituloisten asuinolot. Työpapereita 22/2015. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 2015.

Keso, Ilari: Köyhyys & asumismenot. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 1/2003.

Kärkkäinen, Olli: Mä Lähden stadiin. Työn perässä muuttamisen kannustimet. *Nordea Working Papers* 1/2017.

Loikkanen, Heikki, A. & Riihelä, Marja & Sullström, Risto: Tuloerot ja tulonjako alueittain: jakautuiko Suomi 2000-luvulla? Teoksessa Taimio, Heikki (toim.): Talouskasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman? S: 175–192. Helsinki: Työväen sivistysliitto, 2007.

Lyytikäinen, Teemu & Lönnqvist, Henrik: Asumiskustannukset suurissa aluekeskuksissa. VATT-keskustelualoitteita 361. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 2005.

McGuinness, Feargal: Poverty in the UK: statistics. Briefing Paper Number 7096. House of Commons Library.

Mäki-Franti, Petri: Alueelliset tuloerot Suomessa 2016. Analyysi. Suomen pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta. 30.11.2016. [viitattu 16.6.2017].

<https://www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/alueelliset-tuloerot-suomessa-2016/>.

Niemelä, Mikko: Alueelliset toimeentuloerot ennen ja jälkeen asumismenojen huomioon ottamista. *Janus* 13 (2005): 54–73.

Niemelä, Mikko: Alueellisten toimeentuloerojen monimuotoisuus Suomessa 1995–2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007): 418–425.

Niemelä, Mikko: Alueelliset toimeentuloerot kaventu-
neet 2000-luvulla. *Kuntapuntari* 3/2008, 32–34.

Ritakallio, Veli-Matti: The importance of housing costs in cross-national comparisons of welfare (state) outcomes. *International Social Security Review* 56 (2003): 81–101.

Tilastokeskus: Laatuseloste: tulonjakotilasto 2014. Helsinki: Tilastokeskus, 2015 [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. <http://www.stat.fi/til/>

[tjt/2014/01/tjt_2014_01_2015-12-21_laa_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/tjt/2014/01/tjt_2014_01_2015-12-21_laa_001_fi.html) (viitattu 2.5.2017).

Tilastokeskus: Suuret asumiskustannukset hie-
man harvemmalla. Tulonjakotilasto 2015. Hel-
sinki: Tilastokeskus, 2017a [verkkojulkai-
su]. ISSN=1795-8121. http://www.stat.fi/til/tjt/2015/03/tjt_2015_03_2017-03-31_tie_001_fi.html (viitattu 19.6.2017).

Tilastokeskus: Asuntojen vuokrat. 2. vuosineljännes 2017. Helsinki: Tilastokeskus, 2017b [verkkojul-
kaisu]. ISSN=1798-100X. http://www.stat.fi/til/asvu/2017/02/asvu_2017_02_2017-08-03_tie_001_fi.html (viitattu 28.9.2017).

Tuomaala, Eljas: Seutukuntien väliset tuloerot ovat ka-
ventuneet 2000-luvulla. Tilastokeskus, Tieto &
Trendit 1/2016.

TIIVISTELMÄ

Katja Ilmarinen & Timo M. Kauppinen: Pienituloisuus ennen ja jälkeen asumiskustannuksia – alueellinen näkökulma

Tarkastelemme tässä tutkimuksessa tulojen ja pienituloisuuden alueellisia eroja keskittyen kunnan kaupunkimaisuuden mukaisiin eroihin. Pääkysymyksemme on asumiskustannusten huomioon ottamisen vaikutus pienituloisuuden kuntatyyppiin mukaisiin eroihin. Tutkimusaineistonaamme on Tilastokeskuksen tulonjakotilaston palveluaineisto vuodelta 2014. Pienituloisiksi katsomme kotitaloudet, joiden käytettävissä olevat rahatulot kulutusyksikköä kohti olivat alle 60 prosenttia koko väestön mediaaniarvosta. Tämä laskettiin erikseen ennen ja jälkeen asumiskustannusten vähentämistä tuloista. Aluejakoina käytimme suuraluejakoa sekä kuntatyyppittelyä, jossa kunnat luokiteltiin niiden kaupunkimaisuuden mukaan.

Tulostemme mukaan kotitalouksien tulotaso oli korkein pääkaupunkiseudulla, ja matalimmalla tasolla tulot olivat maaseutumaisissa kunnissa eteläisen Suomen ulkopuolella sekä pääkaupunkiseudun ulkopuolisissa suurissa keskuksissa. Pienituloisuus oli harvinaisinta pääkaupunkiseudulla ja noin kaksinkertaisella tasolla pääkaupunkiseutuun nähden suurissa keskuksissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Länsi- sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa pienituloisten kotitalouksien osuus oli kaksinkertainen verrattuna Uuteenmaahan.

Asumiskustannukset olivat suurimmat pääkaupunkiseudulla, ja ne pienivät kunnan maaseutumaisuuden myötä. Asumiskustannusten huomioon ottaminen kasvatti pienituloisuutta kaikkialla, mutta eniten pääkaupunkiseudulla. Asumiskustannusten erot tasoittivat si-

ten alueiden välisiä eroja pienituloisuudessa. Asumiskustannusten huomioon ottamisen jälkeen vain pääkaupunkiseudun ulkopuoliset suuret keskuksot erotuivat muita yleisemmällä pienituloisuudella. Tämä ero liittyy nimenomaan Etelä- ja Länsi-Suomeen. Pohjois- ja Itä-Suomessa suuret keskuksot eivät erottuneet samaan tapaan. Suurten keskusten ero maaseutumaisempiin kuntatyyppiin selittyi pääosin opiskelijoiden pienituloisuudella, ja ero pääkaupunkiseutuun nähden selittyi suureksi osaksi muilla väestön sosioekonomisen rakenteen eroilla.

Omistusasunnoissa asuvilla pienituloisuus oli harvinaisempaa kuin vuokra-asunnoissa asuvilla ja asumiskustannusten vaikutus pienituloisuuteen oli pieni. Vuokralla asuvien pienituloisuusaste sen sijaan nousi huomattavasti asumiskustannusten huomioon ottamisen myötä. Kaupungeissa nousu oli suurempi kuntien vuokralaisilla kuin muilla vuokralaisilla, vaikka asumiskustannukset olivat kuntien vuokralaisilla pienemät tai samalla tasolla. Tämä johtui siitä, että kuntien vuokralaisilla tulotaso oli kaiken kaikkiaan matalampi – myös niillä, jotka eivät ennen asumiskustannusten huomioon ottamista määrittäneet pienituloisiksi.

Asumiskustannusten huomioon ottaminen näyttää kaventavan pienituloisuuden alueellisia eroja aiempaa voimakkaammin ja nostavan vuokralla asuvien pienituloisuusastetta aiempaa enemmän. Alueiden ja hallintaperusteiden väliset erot asumiskustannuksissa olisi tulostemme perusteella syytä ottaa huomioon arvioitaessa yleisempää eriarvoisuuskehitystä tilanteessa, jossa tuloerojen muutokset ovat pieniä mutta asumiskustannusten eriytyminen jatkuu.